

Поєдинок

Іван Франко

Клубами вився дим. Ревли гармати,
Свистіли кулі, мов незримі змії,
Сичали, вились, лускали гранати.

Красили землю струги кров'янії,
І рвались серця, повні сил, відваги,
В крові тонули тисячні надії.

Униз валились найпишніші стяги,
Валились трони, що ще вчора, певно,
Й не думали дожити до зневаги.

В ряді борців, заляканий смертельно,
Блідий, в знесиллі, пилом весь укритий,
Ішов і я, щоби боротись ревно.

Я на лиці чув жар несамовитий
І в серці чув докору крик зловіщий –
Я йшов в огонь, мов зрадник, встидом битий.

А прецінь я, підданий найвірніший,
Ішов під стягом законної власті,
Сповняв свій обов'язок найсвятіший:

Йшов против тих, що розірвать на часті
Хотіли всі порфіри і корони,
З престолів у печі огонь накласти!

Через буйні пшеничні загоны
Йшли ми, мов повінь. Доки око сягне,
Все наших купи. Ген десь плачуть дзвони –

Село палає... Вітер димом тягне...
Реве музика, гонить геть всі мисли...
Кров міцно б'єсь, душа ніщо не прагне.

І вже ось-ось ми ворога натисли!
Ряди їх бовваніють перед нами,
Пошарпані над ними стяги звисли.

Вони там перед нашими рядами
Бліді, втомлені, поганенько вбрані,
Та к зброї кожний мов приріс руками.

Як гонять пільму блиски сонця ранні,
Як птахи з гнізд сполохані фуркочуть,

Так з стрільб їх кулі грають олов'яні.

Та ба! Мов зерна градові толочуть
Буйний загін, мов буря снігом віє,
Так наші кулі стелють їх, друхочуть.

«Гей, хлопці, далі! Поки ворог вспіє
Отямитись, на нього! Най ні *о*ден
Нам не втече, хто бунтувати сміє!

Валіть! Коліть! Пардону він не годен!» –
Так генерал нас закрівав до бою,
І вверглись ми, мов в стадо вовк голоден.

Не тямив я, що діялось зо мною,
Лиш весь тремтів, палав, немов у грани,
Не бачачи, куди біжу, де стою.

Лиш тямлю, що в крові бродив ногами,
Що по мерцях топтав, ще незастихлих,
Топтав нескріплі ще, глибокі рани,

Що дикі крики в слух мені ломились,
Що дим гриз очі, що свистали кулі
І купи йшли, ревли, кляли, молились.

Та очі, вуха, ноги, мов нечулі
На весь той безмір людської розпуки,
Летіли, мов бджола в кишачий вулій.

К стрільбі мої немов прилипли руки,
І блискало раз в раз криваво з неї,
І вилітали огняні гадюки.

«Смерть бунтарям!» – із груді враз моєї
Крик вирвавсь і, залізо мов острене,
Прошиб мене безмірною брехнею.

А втім, з пожару вийшов против мене
Бунтар з такою ж, як і я, стрільбою,
Одягнений у шмаття все черлене.

Та що се? В кожній черточці зо мною
Однакий вид, і ніс, і очі, й губи,
Немов я сам перед собою стою!

Я остовпів. Хоч гучно грають труби,
Я з нього вже звести не можу ока,
Від нього мов жду ласки або згуби.

Якась безмірна, темна і глибока
Тривога ледом обдала все тіло,

Мов пташці, що загляне в очі смока.

А він глядів на мене ясно, сміло,
Глядів з докором на ту кров гарячу,
Що тут лилась, мов се – моє все діло.

І чув я, що під поглядом тим трачу
Остатню решту сили, віри в себе,
І закричав я: «Ти, котрого бачу

В рядах врагів, – хто ти? Чом так до тебе
І дух, і око безупинно рветься,
Бо в тобі бачить форму, зняту з себе?»

Він мовив твердо, що він Мирон зветься,
Вказав і місце те, де я родився,
Де вчивсь, що діяв, як мені ведеться –

Все те о собі кажучи, хвалився.
«Брехня! – я крикнув. – Вороже безщасний,
Се я той Мирон! Зрадно ти підшився

Під назву, рід, ба й під мій вигляд власний!»
Та він всміхнувсь і каже: «Звільна, звільна,
Мій друже! Лиш не будь такий напасний!

І назва й доля вся обом нам спільна,
Лишень що я живий, правдивий, дійсний,
А ти мій привид, ти мара свавільна,

Нервової гарячки твір безвісний!»
Слова ті він сказав так прямодушно,
Мов доктор, діагнозою утішний.

Мені ж зробилось страшно, тісно, душно...
Адже ж життя, буття, ім'я і тіло
Сей привид в мене відбирав бундючно!

«Ні, сам ти привид!» – відповів я сміло.
«А чим же дійсність ти свою докажеш? –
Сказав тамтой. – Лиш за високе діло,

За волю люду, на котру ти важиш,
За хліб для бідних, за добро обдертих
Правдивий Мирон б'єсь, – а ти що скажеш?

Лиш на тирана в обороні жертви,
На кривду в обороні правди стане
Правдивий Мирон, не злякаєсь смерті.

А ти, що йдеш під стягами тирана,
Облитий кров'ю праведних героїв,

Ти смієш Мирона ім'я поганить?

Геть, привиде! В небутність, із котрої
Повстав, ось тут тобі назад розлиться,
Щоб не спиняв мя від борби святої!»

Та хоч той голос, наче остра криця,
Рвав серце в мні, я з місця не вступався,
Лиш враз до ока піднялась рушниця.

«Ха-ха! – двійник мій з мене реготався. –
Стріляти хочеш? Що ж, стріляй, прояво!
Я тіні куль ніколи не лякався!

Ось грудь моя! Намір і вистріль жваво!
А як живий від твоїх куль простою,
На тебе стрілить буду мати право.

І кулею прошиблена святою,
Отою кулею, що освячена
До найсвятішого за людськість бою,
Щезати мусить всяка твар мерзенна,
Усякий привид злудної уяви,
І передсуд, і вся мара злиденна!»

Я мовчки дуло в грудь його направив
І стрілив – та не чути й грюку того,
А ворог мій ані змигнув з постави.

«Сам бачиш марність поривання свого, –
Сказав. – Під вид мій дурно ти підшився,
Ніщо єси, щезай же до нічого!»

Він стрілив. Я між трупи повалився.

6–9 янв[аря] 1883